

Що ж зрештою можна сказати про “нову” візію на єдність українців в одній Церкві? Сказавши коротко, вона не дуже потрібна. У нас такий ідеал єднання уже давно є. І він — не візія, а стара традиційна й історична церковно-національна сутність. Це - Українська Православна Церква, Церква, яка постала в Русі-Україні з часів Володимирового хрещення. В ній може бути кожен, хто сердечно хоче об'єднання. Це наша сутність. Вона стоїть лише на українських основах — подалі від Москви і від Риму. Це ж нібито про таку єдність українців мріють наші державницькі й декотрі церковні політики. Чи не краще при цьому було б нам не витратити нерви, енергію та час на мрії, а стати на речах конкретних, що були сильним і єдиним засобом єднання українців у минулому і ще можуть єднати нас тепер, а це - не дивитися на те, що скаже Москва, Царгород чи Рим?

4. Доля Православ'я України

Питання Православ'я в Україні і доля Української Православної Церкви мабуть ніколи не займали і не турбували православних українців такою мірою, як майже за весь час ХХ століття. Мабуть ніколи досі це питання не балансувалося на такому критичному вістрі остаточного вирішення його як за нашого часу. В нас були неймовірно буйні і сміливі зворушення народних почувань і реальних заходів в напрямі нормалізації та узаконення стану Української Православної Церкви в Україні, але досі це були зворушення духу самих українців, а до того ж тривалий час — в поневоленій Україні.

І хоч як войовничо проти тих зворушень виступала Московська Патріархія, скільки санкцій, навіть анафем, вона не проголошувала проти провідників руху за встановлення **дійсно Української** Православної Церкви в Україні, вона при цьому діяла проти Українського Православ'я сама. При цьому Московська Патріархія почувалася й поводитися зовсім свobodно, бо вважала і проголошувала себе Церквою-Матір'ю Православної Церкви в Україні.

Але ж насправді-то Українська Православна Церква породила Московську Церкву. А та, коли підступно виторгувала собі владу над нею від турецьких властей 1686 року, то проти волі й протестів українського духовенства упокорила її собі і понизила до стану Церкви-Дочки. Уярмлена турками Вселенська Патріархія — дійсна Церква-Матір Православної Церкви в Україні — була приневолена приймати все це мовчки. Мовчала вона до певного часу. 1924 року, коли встановлювалася Автокефалія Православної Церкви в Польщі (а це частина колишньої Київської Митрополії), то Вселенська Патріархія офіційно заявила, що вона діє так тому, що акт поневолення Православної Церкви в Україні 1686 року вважає неканонічним.

1990 року Вселенська Патріархія в посланні до Московської Патріархії ще раз (і то недвозначно) заявила, що вона визнає канонічну територію Московської Патріархії в межах, визначених Східними Православними Патріархатами в 1593 році. Тоді Українська Православна Церква була Митрополією Вселенської Патріархії. Таку заяву Вселенської Патріархії 1990 року доводиться вважати доленосною.

1989 року в Україні розвивається рух за встановлення автокефалії Православної Церкви. 1991 року проголошено незалежність України і все більше почав розвиватися рух за унезалежнення її Церкви від Москви. Ще 1989 року почали встановлюватися контакти УАПЦ із Вселенською Патріархією. Українська Православна Церква Канади 1990 року добилася встановлення євхаристійного єднання з Вселенською Патріархією. У 1995 році це здобула УПЦ США і всієї української діаспори. В серпні 2000 року відбувається Собор УАПЦ в Україні під головуванням митрополита Константина. Собор вирішує просити Вселенського Патріарха допомоги в нормалізації Православної Церкви в Україні, а водночас вирішує ввійти в порозуміння з УПЦ КП. Патріарх Філарет скликає весь свій єпископат, який разом з єпископатом УАПЦ підписує звернення до Патріарха Варфоломія і просить його допомоги у справі вирішення долі Православ'я в Україні. Сам же єпископат УПЦ КП (якось несподівано) ухвалює низку постанов у цій справі, а втім - проголошує звернення до Вселенського Патріарха Варфоломія, до Президента України Леоніда Кучми та до всього українського народу.

Всі ці документи нашому читачеві мають бути відомі. Вони були вміщені в офіційних виданнях УПЦ Київського Патріархату. Відомою також є та переписка, яка відбулася з приводу ситуації у Православ'ї України між УПЦ Московської юрисдикції та Вселенським Патріархатом. УПЦ МП заперечувала можливість будь-якого втручання Вселенської Патріархії у вирішення питань Православної Церкви України, а себе видавала за єдину православну церковну інституцію, з якою може йти мова про канонічне розв'язання питання утворення Української Православної Автокефалії.

Читачеві певно відомі і рішення Помісного Собору УАПЦ, який обрав свій шлях вирішення проблеми визнання Вселенським Православ'ям права України мати свою Автокефальну Православну Церкву.

Відомість позиції чотирьох зацікавлених Православ'ям в Україні партнерів: Московської Патріархії — УПЦ МП, Константинопольської Патріархії, УАПЦ і УПЦ Київського Патріархату полегшує мій аналіз становища у Православ'ї України. Хотілося б тут назвати ще п'ятого зацікавленого партнера — урядову владу України. Її відношення до долі Православ'я в Україні якщо не обережне, то інколи заангажоване, а втім — важке, дипломатичне. Але все одно владі доводиться його мати на оці, бо ж послідовники трьох складових частин Українського Православ'я — громадяни України.

Зрозумілою тут є також ситуація Вселенської Патріархії, бо вона — Церква-Мати Православної Церкви в Україні — байдужою при цьому не може

бути. Крім того, ситуація Православ'я в Україні сьогодні — наслідки акту набуття юрисдикційних привілеїв Московською Патріархією над своєю Церквою-Матір'ю — Православною Церквою України, що сталося горезвісного для неї 1686 р.

Положення і ставлення до заіснувавшої ситуації Православ'я в Україні УАПЦ і УПЦ Київського Патріархату також зрозуміле, але доводиться шкодувати з того, чому між ними не видно спільного фронту? Різниця ж бо між ними не така велика, а проблема персоналій тут рішуче не оправдана, бо персоналії вимірюються короткими роками їх життя, а доля Церкви — століттями.

Крім того, треба мати на увазі ту евентуальність, яку в даній ситуації могла б виконати Вселенська Патріархія. Це, власне, та евентуальність, якої за будь-яку ціну не хоче допустити загрожена Москва. А це тому, що, навіть при частковому поєднанні Православ'я в Україні, вона може бути доведена до великих втрат. За кількістю своїх парафій, а відтак і вірян, Українська Церква тоді буде найбільшою у світі.

Тут виступає ще один тяжкий елемент: до полагодження долі Православної Церкви в Україні може довести лише братнє погодження між УПЦ МП, УПЦ КП і УАПЦ. Але речники УПЦ Московського Патріархату категорично заявляють, що вони до розмов з патріархом Філаретом не стануть, бо він анафемований, тобто виклятий Московською Патріархією. А анафема на людину — це відлучення її від Церкви і передання нібито в руки Сатани навіки вічні. Проте анафема в досвіді Української Православної Церкви — це зручна зброя в руках Москви. Інші Православні Церкви послуговуються нею дуже рідко. В практиці Української Православної Церкви вона також зовсім невідома.

Але скількох анафем зазнали православні українці тільки за тяжкого ХХ століття ! І то все з боку твердолобої Москви, коли вона в інший спосіб на людину не може посягнути. Так проклинали (і продовжує проклинати) до цих днів, а це вже більше 300 років, Івана Мазепу кожної Неділі Московське Православ'я. За що? За те, що виступ проти Москви — смертельний гріх?

Церковну анафему гостро засудив великий святитель Православної Церкви св. Іван Золотоустий. Бо анафема — це засудження людини на пекельні муки навіки-вічні. А нас навчають, що найбільшою цінністю у Всесвіті є людина, за спасіння якої від пекельних мук пішов на муки і смерть сам Син Божий Ісус Христос. Тільки подумати, за що анафемствують людей тепер. Чи їхні прогріхи є аж такі, що заслуговують вічних мук? Чи задумуються ті, які проклинають інших, що вони роблять? Вони ж, каже св. Іван Золотоустий, стають понад суд самого Бога. Коли б люди думали, що вони роблять !

Але, виходить, що про декотрих з тих, хто так легко проклинає інших, самі генії КДБ були такої думки, що їхні релігійні переконання і роль

“містерійна”¹⁰¹². Шкода, що й серед наших земляків православних знаходяться такі, які перед явищем московських анафем мало не благоговіють.

Це один елемент, якого не можна було не згадати в наших роздумах. Але є ще й інший. Йдеться тут про духову царину Московської Патріархії, в яку — тією чи іншою мірою — втягують вірних УПЦ Московського Патріархату. Це - політично-військовий альянс Московської Патріархії із Збройними силами Росії, завданням якого проголошено патріотичне виховання російської молоді. Покійний Патріарх Алексій ще в травні 1993 року заявив, що єдиною опорою Московської Патріархії стали Збройні сили Росії.

Тоді питається, як ці заяви приймати громадянам України, що є в духово-юридичній орбіті Москви, належачи до УПЦ Московського Патріархату? Згадане патріотичне виховання російської молоді силами РПЦ — це глибоко національний сентимент і росіяни мають моральне право на це. То тоді, знову питається, чому національні почуття православних українців називають політиканством і чому цього допускаються холуї-малороси, які покірно благоговіють перед таким явищем, як московські анафемі?

Елемент політиканства в Церкві. Про нього говорять, як про хворобливий феномен серед православних українців. Колишній Патріарх Алексій навіть засудив Президента України Л.Кучму, коли той заговорив про необхідність наведення порядку в царині Православ'я в Україні: Кучма, мовляв, допускається політиканства в Церкві. А хіба того політиканства не допускаються в Росії? Той же президент/прем'єр Путін? Не користує з нього Московська Патріархія?

А що скажемо про прийнятий закон в Росії, згідно якого привілеєм легального статусу там можуть користуватися тільки ті віросповідання, які на тоді проіснували в Росії 15 років? Чому Патріарх Алексій не сказав урядові Б. Єльцину, щоб він у церковні справи не втручався? Це ж на основі згаданого закону прихильників УПЦ Київського Патріархату з їхніх посілостей у Ногінську вигнали за допомогою російської міліції. Чи засудив цей насильницький вчинок Патріарх Алексій?

В дійсності українці в Росії повинні б втішатися такими привілеями, якими послідовники Московської Патріархії користуються в Україні. Але ні закони Росії, ні воля Патріарха Алексія таких закономір не допускають.

Це один курйоз, але є й інші. Ось, наприклад, Московська Патріархія ніби надала УПЦ МП статус автономії ще десь понад 20 років тому. Але чому про це не повідомлені інші Автокефальні й Автономні Православні Церкви, як цього вимагає протокол нормальних взаємовідносин між ними? Московська Патріархія, яка претендує на провідництво світового Православ'я, цього не зробила. Отже, жодна інша помісна Православна Церква про цю автономію нічого не знає. Ця т.зв. автономія УПЦ в список помісних Православних Церков не внесена, бо московська церковна компетентність чомусь цього моменту «не доглянула». Водночас православним українцям дорікають, що

¹⁰¹² Див.: Боровський В. Поцілунок сатани. – Нью-Йорк, 1981.- С. 88-92.

вони до самостійного провідництва ще не доросли, що вони якісь недорослі. Але ж це явна образа православних українців, образа їх гідності ! Московській Церкві що до того!? Така її культура !

Церква і церковні справи становлять головний зміст української діаспори. Цей зміст домінував і домінує всюди. Тепер він став також домінувати і в Україні, хоч поки що потіхи з нього мало.

Але біда не в тому, що в Україні появляються різні об'єднання православних, греко-католиків та протестантів. Біда в тому, що ті об'єднання не вміють жити по-християнському, навіть ворогують між собою. Тому зміст їхнього життя далеко нехристиянський.

Те, що в Україні Церкви відроджуються - це дуже святе й відрадне явище. Але треба прагнути того, щоб ці Церкви жили в євангельському спокої, щоб співпрацювали між собою, а одновірні — щоб пробували єднатися. То добре, що православні українці в Україні намагаються об'єднатися в одну церковну структуру і навести порядок у своєму відношенні до Вселенського Православ'я. Але все це треба робити з дійсною християнською свідомістю й мотивацією, бо в церковних справах інакше не може бути. В Церкві повинні бути тільки святі розрахунки, святі устремління, бо Церква є святою не за своєю назвою, а за своєю природою.

Далі. Незважаючи на те, чи в нашій Україні Церква політично відокремлена від держави (а чи ні), загальний добробут держави дуже і дуже залежить від морально здорового народу, від освяченої совісті кожної людини. А цю духову базу в людини будує Церква. Тому держава не може бути рівною й байдужою у своєму відношенні до Церкви. Церква ж бо ніколи не відокремлюється від держави, а молиться за її добробут, навіть тоді, коли вона в руках невірних.

Ми в Канаді не байдужі до долі українського народу і його Церкви. Ми щиро радіємо його радощами і вболіваємо за його терпіння. Ми щиро бажаємо Україні, її Церкві і всьому народові України добра й спокою. Ми молимося за це й, чим можемо, тим прагнемо служити йому.

Але про якесь структуральне об'єднання з Церквою в Україні в нас думки немає. Мова про таке поєднання взагалі нас трохи дивує. Ми — Церква православних канадців українського роду. В душі й любові з тим народом ми завжди одне ціле. Проте в нас відмінна структура, відмінні закони. Навіть Хартія нашої Церкви є частиною юридичної структури Канади. Згідно з цією Хартією, ми — Українська Православна Церква Канади, а не в Канаді. З цим треба рахуватися. Треба рахуватися також і з тим, що Канада не тільки наша політична, але й психологічна Батьківщина. Отже, якась там “психологія Сірка” тут зовсім ні до чого.

Ми сердечно радіємо з приводу відродження України до нового життя! Ми вдячні Господу Богу, що дав українцям волю проявляти своє духове життя згідно з прагненням їхньої совісті й волі! Ми задоволені політичним розумом України! Ми щиро бажаємо їй релігійного й церковного спокою.